

Պաղարար երկիրներուն մէջ՝ որ Մուսուլ
 դաւառին մէջ են եւ Համասի ցեղին կը
 պատկանին: Անոնց մասին կ'ըսէ բանա-
 ստեղծը:

«Պաղարար ու Պաղարար ամառանոց ու
 զարունոց,
 Զուրն իր անուշութեամբն ու թեթեւու-
 թեամբը դարձաւ հետ կը մըցի,
 Իսկ Պաղարար, ի՜նչ Պաղարար, բայց անոր
 հողը
 Այրող է, ածուխ է, տաքն ալ սաստիկ»:

Այս խաղերը չէ այն խաղերը զետեղ որ
 կը բխի Բաս-Այն քաղաքին մօտ ու կը
 թափի Եփրատի մէջ՝ Քիրքիսիայէն վար:
 Յետոյ Տիգրիս կ'անցնի Մուսուլ քաղաքէն
 եւ կ'ընդունի Զապ գետը, որ կու գայ Հա-
 յաստանէն. ասիկա մեծ Զապն է որ Մու-
 սուլի Ալ Հատիթ քաղաքէն վեր կը դառ-
 նուի: Յետոյ կու գայ միւս Զապը (որ նը-
 մանապէս կը բխի Հայաստանի Ատրպա-
 տականի մէջ) որ Տիգրիսին կը միանայ
 Աս-Սին քաղաքէն վեր: Տիգրիս կը շա-
 րունակէ ընթացքը դէպի Դէքրիդ, Սամա-
 ոս ու Պաղարար, կ'ընդունի Ալ խանաթ,
 Աս-Սուրադ ու Նահր-Իսա, որ են այն գե-
 տերը զոր յիշեցինք թէ կը ճիւղաւորուին
 Եփրատէն ու կը թափին Տիգրիսի մէջ:

Տիգրիս Պաղարարէն դուրս ելլելով կ'ըն-
 դունի շատ գետեր, ինչպէս Տիալա անու-

նով ճանչցուած գետը, Պին գետը, Նահր-
 Բառան, ոչ հեռու ճարճարայէ, Աս-Սի-
 պէն ու Նուամանիէն:

Տիգրիս Ուսարթ քաղաքէն ելլելէ վեր
 կը ճիւղաւորուի շատ գետերու որ կ'ուղ-
 ղուին Պարսի լճակը, եւ են Սապէս, Ալ-
 Նահուտի եւ Ալ-Շամի գետերը, ու դէպի
 Ալ Գութը ուղղուող թեւը՝ որուն մէջ կը
 նաւարկեն Պարսի նաւերը Պաղարարէն ու
 Ուսարթէն եկած ժամանակ:

Տիգրիսի ճամբան ամբողջ երեք հարիւր
 փարսան է, ըստ ուրիշներու՝ չորս հա-
 րիւր փարսան⁴:

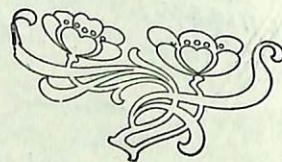
Կովկաս լեռը, Տրապիզոն ու Հայերը
 Կովկաս լեռան սեպածեւ բարձրութիւնն
 բոլոր կիսինքն ու լայնքը այցելելու հա-
 մար՝ երկու ամիս պէտք է, կամ աւելի:
 Զորս կողմը կան ցեղեր, որոնց թիւը Աս-
 ուած միայն գիտէ: Անոր կիրճերէն մին
 խաղաղներու (Կասպից) ծովուն վրայ է,
 Ալ-Պապ ու Ալ-Ապուսապի մօտ, ինչպէս որ
 արդէն ըսած ենք: Ուրիշ կիրճ մը կայ
 Մայրիս (Ադոֆ) ծովուն մօտ է, զոր մի-
 շած ենք, եւ ուր կը վերջանայ Կասպից
 նուաղը ծոցը:

Այս ծովուն վրայ կը դնուի Տրապիզոն
 ծովեզերեայ քաղաքը, որուն բացած շու-
 կանքը կու գան շատ մը ազգեր վաճառ-
 ոսկանութեան համար, Իսլամներ, Հո-
 ոմներ, Հայեր եւ ուրիշներ՝ Բէշք (Չեք-
 քէս) երկիրներէն:

Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՏԵՄԵԱՆ

(Շարունակելի)

⁴ «Ոսկեղէն մարգագետիններ». Թ. 226-229:
⁵ «Ոսկեղէն մարգագետիններ», Ժ. 323:

ՓՈՐՁ ՄԸ ՆԱՐԵԿԵԱՆ ԱՂՕԹԱՍԱՏԵԱՆԻՆ ՆՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՆԱՐԵԿԵԱՆ հազարամեակին մտադրած
 էինք նմոյշ մըն ալ մեր կողմէն տալու
 Նարեկացիի անգուգական գործին թարգ-
 մանութեան: Խրթին ու խորախորհուրդ
 այդ գրքին մերձեցումը որ և է ձեռով
 արձակ կամ տաղաչափեալ թարգմանու-
 թեամբ, ինքնին յանգգնութիւն մըն է,
 բայց կը յուսամ որ այս փորձն ալ, ինչ-
 պէս նախկին եղած թարգմանութիւնները
 ուրիշներէ, կը հանդիպի ներողամտութեան
 և կամ քաջալերութեան հայ մամուլի
 կողմէն: Նարեկեան աղօթամատենը միւ-
 տիք բանաստեղծութիւն մըն է իր ներքին
 ամանակովը որ կը զգացուի հոն. հետե-
 ւաբար տաղաչափեալ թարգմանութիւն
 մը, մնալով հաւատարմօրէն կապուած ա-
 նոր իմաստներուն տող առ տող, թերեւ
 աւելի ճաշակել տայ նաեւ անոր գրական
 արտայայտութեան գեղեցկութիւնը:
 Ներուի մեզի ըսել որ կատարուած
 նախին թարգմանութիւնները՝ Միսաք Գո-
 չունեանի կամ Քասիմի (1902), Թորգոմ
 Սրբ. Գուշակեանի (1926) պարսապ մը կը
 թողուն մեր հոգիներէն ներս, և կը զգանք

որ Նարեկը իր գրական ուժէն ինկած՝
 սովորական բան մը դարձած է:
 Ամենապատիւ Գարեգին Սրբ. Խաչա-
 տուբեան, արժանընտիր Պատրիարք Կ.
 Պոլսոյ, տաղանդաւոր հեղինակ գրական
 բազմադիմի արտադրութիւններու, 1948ին
 մեզի տուաւ մեծադիր ձեռով և գեղար-
 ուեստական շքեղ տաղաչափութեամբ՝ տա-
 ղաչափեալ թարգմանութիւն մը, շնորհա-
 ւորելի իր բազմակողմանի առաւելութիւն-
 ներով: Բայց հոգեկան անգուսպ տենչ մը
 ներով: Բայց հոգեկան անգուսպ տենչ մը
 երկար ատենէ մեզ կը մղեր մեր կողմէն ալ
 կատարելու նման փորձ մը առանց յաւակ-
 նութիւնն ունենալու սակայն անթերի
 գործ մը կատարած ըլլալու: Կը յուսանք
 որ Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքը
 կը թոյլատրէ մեզի մեր այս փորձը:
 Զափը՝ զոր ընտրած ենք, է հնգետա-
 սանոտեանը (5-5-5): Այս չափի ընտրու-
 թեան պատճառն այն է որ ինքն Նարե-
 կացիի արդէն իր ինչ ինչ Բան-երուն մէջ
 կը կիրարկէ զայն. ինչպէս որ. սա տո-
 ղերուն մէջ:

Պարտոնըն միտեալ / տաղանդացն ձեպով / մեծաւ ի տուծի,
 և կամ
 Հեծուռն և վառտակ / ցառոց ձաշակեալ / յանկըշոյ բանոյ (Բան ԻԶ)

Նարեկացիին երբ կ'առաջնորդուի իսան-
 դէն, իր տողերը կ'առնեն իսկապէս տա-
 ղաչափեալ ամանակաւոր ընթացք մը,
 թէեւ ոչ միշտ կանոնաւոր և հետեւողա-
 կան: Ներդաշնակութիւնը իր հոգիին մէջն
 է, իր զգացողութեան մէջ՝ որ կը հետեւի
 վայրկեանի տրամադրութիւններուն և որ
 պահէ պահէ, օրէ օր կը փոխուի ներքին
 զանազանութիւն մ'ալ տալով իր ողբեր-

գութեան: Անշուշտ դիւրին չէ իր այն
 արձակուանակ, Ս. Գրքի մէջըրուսներով
 ողորդուած էջերը տաղաչափօրէն պատկե-
 թեալ, ինչպէս օրինակի համար Ա. Բա-
 ռացիներ, ինչպէս տողեր, որոնց վերածումը
 նին մէջ ունի տողեր, որոնց վերածումը
 կատարեալ տառապանք եղաւ մեզի, ձեւի
 և չափի տակ առնելու համար զանոնք,
 այնպէս՝ որ ըլլան հասկնալի և միանգա-
 մայն կրեն գեղարուեստական բնոյթ:

Ուրիշ շարժառիթ մը մեր այս փորձին՝
այն համեմատութիւնն էր զոր ըրինք ար-
դէն իսկ կատարուած թարգմանութիւննե-
րուն և Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանի «Նա-
րեկլուծ»-ին հետ, հանդիպելով իմաստնե-
րու թափանցողութեան տարբերութիւն-
ներու: Աւելի ուղիղ կ'ըլլայ՝ եթէ ըսենք
որ Նարեկի թարգմանիչները յաճախ նկա-
տի առած չեն այդ մեկնաբանութիւնը մեծ
փիլիսոփային և մեծ աստուածաբանին որ
եղաւ Հ. Գ. Աւետիքեան, թերեւս միակը՝
որ խորապէս հասկցած ու բացատրած է
հայ գրականութեան գլուխ-գործոցը իր
բովանդակ խրթնութեան և զփուրիմաց

արտայայտութիւններուն մէջ: Սահման
Գ. Աւետիքեանի գործին, Նարեկեան աղ-
թամատեանը աշխարհաբարի վերածելու
որ և է փորձ՝ կ'իյնայ սխալ դատումներու
և սխալ հասկացողութիւններու մէջ:
Անոնք որ կը հետաքրքրուին «Նա-
րեկ»-ով, պիտի համեմատեն անշուշտ
մեր թարգմանութիւնը արդէն եղածներուն
հետ:

Պատրաստ ենք լսելու ձեռնհաս անձերէ
քննադատութիւն կամ դատաստան այս
փորձին շուրջ, դատաստան մը՝ որ սակայն
ըլլայ արդիւնը համեմատական քննութեան
և զրական ճաշակի ու գիտակցութեան:

ՆԱՐԵԿ ԲԱՆ Ա.

ՄԵՐԻ ԽՈՐԵՐԷՆ ԽՕՍԲ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱՄ

1

Առաջանքի ձայնն հեծեճող սրտիս և գոչիւնն ողբիս
Քեզի կ'ընծայեմ, Գաղունառնու, և զիս այրող տրտմութեան
կրքակին վրայ նետած՝ սասանեալ հոգնոյս խղճերուն
Խոշկիլ ձեռններով՝ Քեզի կը ձօնեմ կամքիս բոշորաւոր:
Նայէ, ո՞վ Գրքս, և հոտոտէ՝ զայն քան ողջակեզն հիւս
Բոյրասպրտող՝ որ կը մատուցուէր բարդ ի բարդ ծոշտով:
Հաճէ, Տէր, լրանէ սիրական դոյզն այս հիշտուածք խօսքերոյս,
Եւ ընդունիլ իմ բանական գոհիս նուէրը կամաւոր,
Երան անյապաղ հոգնոյս խորերէն, ոչ կ'առնեն ճրնուէր
Խոկուններս մեղսող, մարմնոյս ձարպերուն կիզակոշտ բոցով:
Զրքրէի Քեզի տաղտկալի՝ ինչպէս ձեռամբարձ աղօթքն
Յակոբի ցեղին, զոր Եսայիի բերնով մերժեցիր,
Կամ Բաբելոնի, զոր կ'ամբաստանէս Սաղմոսին խօսքով¹,
Այս ըրալ վեհիդ ընդունելի՝ զերդ խոշկիլ անուշահոտ
Դաշին՝ Սերովի այն խորակին մէջ, իրնով նորակերտ,
Իբր հանգստի տեղ՝ գերեզարձ փրկեալ քո՜ տապաւնակին,
Որ խորհրդական պատկերն է կորստած և գնուած հոգնոյս:

2

Բայց ձայնն ահաւոր Դատաստանիդ, Տէր, ձայնն այն հատուցման,
Որ պիտի հնչէ ուժգին ձորին մէջ վրքէժի, սարսափ
Ինձ կ'ազդէ այժմէն, ոչ կ'երկեմ իմ մէջ կրկնակ պայքարներ,
Որ կը խռովեն զիս ներհակ յոգնունով մարմնի և հոգնոյ,
Ու ամբոխի՛մ պէս՝ որ զինուած սուրով զիրար կը զարնեն՝
Խոհերքս ամէն, չար ոչ բարի, դեմ ընդդէմ կ'ոգորին,
Զիս մահուան գերի դարձուցած՝ որպէս էր հիւս օրէնքով,
Երբոր տակաւին շրնորհքիդ հոտունն ինձ չէր ժամանած,
Ինչպէս քաջընտիրն առաքեալներէն՝ Պողոս, կը փաստէր
Դերագանցութիւնն, Յիշտուով մեզի բերուած փրկութեան,
Մովսէսեան կարգէն՝ օրինակ առած զայն զոգակշիւ:
Ո՛հ, երբ մերձ է ըստ սուրբ Գրքին օրն այն ատուածային
Դատաստանին՝ նեղ ոչ անձնի հովտին մէջ Յովսափարի
Եւ հեղեղատին մէջ Կեդրոնի, փոքր հանդիսարաններ
Հոս՝ այս աշխարհիս մէջ արդարութեան ժամադրաւային,
Իբրեւ օրինակ գալիք հանրական մեծ Դատաստանին,
Ապա ոչեւն ինձ համար ալ հասած է հոշակ Բրիտոսի²
Թագաւորութիւնն, ինձ՝ որ պարտաւոր եմ և մեղապարտ
Անտոկոս լքուած այն պարգեւներուն՝ զիս արդարապէս
Յաւեռ կշտամբող՝ քան աստուածեղէն ձեռքին հովանին³,
Որ կը պահպանէր Իսրայէլեան ազգն անեղ մարտին մէջ՝
Մորում Եդոմի և Փրդըշտացի ցեղերուն ընդդէմ:
Վճիռն անոնց պատժին՝ էր տարիներուն թիշովը չարութեան,
Իսկ իմ պարտքերուն պատուհասն՝ անչափ է և անխախտ:
Սարսուռն ոչ վրտանգ և անդունդ՝ որմէ խռնուելով
Հստ մարգարէին և առակագրին, սատիկ խռնունով
Եկած պաշարած եմ զիս հոս՝ այժմէն ինձի նկարերով⁴,
Աչքերոյս հանդէպ՝ ամօքն ոչ կորակք՝ մշտնջենաւոր⁵,
Որմէ փրկել Դո՛ւ միայն կարող ես, Տէր, հրաշագործելով
Դեղ դարձան, կրկին կեանքի կոչելու այն վրտանգներէն,
Որ կը տազանային վարանունի մէջ հոգիներն ամէն,
Դո՛ւ, մեղաքանչիւ ամէնուն, գովեալդ անձառ փաշքերով
Անսահմանելի բարձրութեանդ մէջ, անվերջ յաշտեան:

ԹԴԳ. Հ. ՄԵՍՐՈՊ ՃԱՏԱՇԵՍՏ